

Resumen:

Esta investigación trata de cubrir, de forma combinada, dos vacíos en la literatura española sobre migraciones: los patrones de la movilidad interregional e interprovincial por nivel educativo y las pautas de las migraciones internas entre los adultos jóvenes españoles durante el siglo XXI. Para ello, se utilizan cuatro fuentes del Instituto Nacional de Estadística: los censos de población de 2001 y 2011, el Padrón de Españoles Residentes en el Extranjero en 2011, la Estadística de Variaciones Residenciales y la Encuesta de Población Activa entre los años 1992 y 2018.

Es sabido que España es un país de baja movilidad interna y, por tanto, la redistribución de la población por este tipo de desplazamientos es limitada. Sin embargo, los resultados de esta tesis doctoral corroboran que hay diferencias territoriales importantes cuando se tiene en cuenta el nivel educativo de los migrantes. Los saldos interregionales e interprovinciales de población sin estudios universitarios son relativamente equilibrados, mientras que aquellos protagonizados por titulados universitarios muestran procesos importantes de descapitalización educativa en las provincias periféricas del interior y del noroeste de España, principalmente en Castilla y León, y dinámicas de acumulación del capital humano cualificado en Madrid.

Además, las migraciones interregionales de los adultos jóvenes españoles se han incrementado durante el siglo XXI, generando una mayor desigualdad en la movilidad del capital humano. El aumento de la movilidad se ha debido a una aceleración de la emigración entre los jóvenes con estudios universitarios de las regiones emisoras hacia las ciudades globales españolas, principalmente en dirección a Madrid desde la crisis económica de 2008. En suma, actualmente, ya no son las áreas rurales de las regiones emigratorias los ámbitos territoriales que más jóvenes pierden por migración interregional, sino las capitales de provincia.

Los procesos de descapitalización educativa por migración interna tienen una entidad mucho mayor en comparación a la emigración de españoles cualificados hacia el extranjero, que muestra una escasa relevancia en términos cuantitativos. La inmigración extranjera contribuyó a mitigar el declive de población, el envejecimiento y la falta de nacimientos en los territorios con una tendencia demográfica recesiva, pero no compensó la emigración interna de población local con estudios universitarios. La mayor parte de los extranjeros que se asentaron en las regiones emisoras tenían un nivel de estudios limitado, mientras que los más cualificados llegaron a las mismas áreas receptoras del talento nacional, destacando Barcelona como principal destino entre los extranjeros con educación universitaria.

Abstract:

This research aims to simultaneously fill two gaps in the Spanish literature on migration: (1) interregional and interprovincial mobility patterns by educational attainment and (2) the internal migration trends of young Spaniards during the XXI century. To do so, we use four sources from the Instituto Nacional de Estadística: the 2001 and 2011 census, the *Padrón de Españoles Residentes en el Extranjero* in 2011, the *Estadística de Variaciones Residenciales* and the *Encuesta de Población Activa* from 1992 to 2018.

It is well-known that Spain shows low levels of internal migration, and therefore, limited redistribution of the population due to this type of mobility. However, the results of this doctoral thesis show that there are significant spatial variations when analysing internal migration by educational attainment. Interregional and interprovincial migration exhibit an equilibrium between people without a university degree moving in and out of every region and province. Nonetheless, internal migration among university graduates shows brain drain in the peripheral provinces of the interior and north-west of Spain, mainly in Castile y León, and brain gain in Madrid.

In addition, interregional migration of young Spaniards has increased during the XXI century, leading to growing inequalities in the mobility of human capital. The intensity of interregional migration has risen due to an increase in out-migration of college graduates from sending regions to the global cities, mostly to Madrid, since the Great Recession of 2008. Moreover, the provincial capitals within the sending regions are currently the municipalities with the greatest population loss due to interregional migration, whereas rural areas were the most affected places in previous decades.

The loss of college graduates through internal migration is much higher than that caused by the emigration of qualified Spaniards abroad, which is of lesser importance in terms of the number of people involved. Immigration mitigated population decline and ageing, and helped to increase the number of births in sending regions, but it did not compensate for the loss of native university graduates due to internal migration. Most foreigners who arrived in the sending regions had a low or medium level of education, while those with university studies migrated to the same areas where national college graduates moved — being Barcelona the main destination for foreigners with a university degree —.

Resum:

Aquesta investigació analitza, de manera combinada, dos buits de la literatura espanyola sobre les migracions: els patrons de la mobilitat interregional i interprovincial per nivell d'instrucció i les pautes de les migracions internes entre els adults joves espanyols durant el segle XXI. Per això, s'utilitzen quatre fonts de l'Institut Nacional d'Estadística: els censos de població de 2001 i 2011, el Padrón de Españoles Residentes en el Extranjero al 2011, l'Estadística de Variaciones Residenciales i l'Encuesta de Población Activa entre els anys 1992 i 2018.

És sabut que Espanya és un país de baixa mobilitat interna i, per tant, la redistribució de la població per aquest tipus de desplaçaments és limitada. Tanmateix, els resultats d'aquesta tesi doctoral mostren que quan es té en compte el nivell instructiu dels migrants es corrobora que la intensitat de les migracions internes difereix notablement segons l'àmbit geogràfic. Els saldos interregionals i interprovincials de la població sense estudis universitaris són relativament equilibrats, mentre que aquells protagonitzats per titulats universitaris mostren processos importants de descapitalització educativa a les províncies perifèriques de l'interior i del nord-oest d'Espanya, principalment a Castella i Lleó, i dinàmiques d'acumulació del capital humà qualificat a Madrid.

A més, les migracions interregionals dels adults joves espanyols s'han incrementat durant el segle XXI, generant una desigualtat més gran en la mobilitat del capital humà. L'augment de la mobilitat ha estat degut a una acceleració de l'emigració entre els joves amb estudis universitaris de les regions emissores cap a les ciutats globals espanyoles, principalment en direcció a Madrid des de la crisi econòmica del 2008. Amb tot això, actualment, ja no són les àrees rurals de les regions emigratòries, els àmbits territorials que més joves perden per migració interregional, sinó les capitals de província.

Els processos de descapitalització educativa per migració interna tenen una entitat molt més gran en comparació a l'emigració d'espanyols qualificats cap a l'estranger, que mostra una rellevància escassa en termes quantitius. La immigració estrangera va contribuir a mitigar el declivi de població, l'envelliment i la manca de naixements als territoris amb una tendència demogràfica recessiva, però no va compensar l'emigració interna de població local amb estudis universitaris. La major part dels estrangers que es van assentar a les regions emissores tenien un nivell d'estudis limitat, mentre que els més qualificats van arribar a les mateixes àrees receptores del talent nacional, destacant Barcelona com a destinació principal entre els estrangers amb educació universitària.